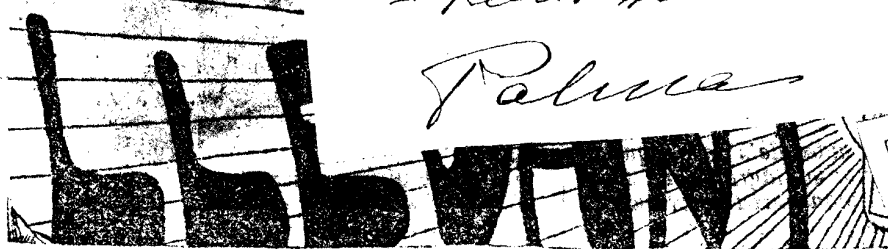

PREUS

A:ta. Un trimestre	0'75
A fora id.	1'00
Al Extranjer id.	1'50

Número solt
15 ets.

QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUÍ

Artà 30 de Juny de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Adminis.
Quatre Cantons, 8

MALLORQUINISME

Per no haver perduda encara la oportunitat i per lo be que encaixen dins la nostra primera plana, dedicada a despertar i ben encaminar l'esperit de Mallorca, es perque volem reproduir dues conferencies donades fa temps a Ciutat pels famo os poetes de la nostra terra Mossen Llorens Ribet i en Miquel R. Ferrà, segurs de que'ls lectors les saborejaran amb gust.

Comensem avui per la del primer:

La simpatia filial i silenciosa professada per mi a Catalunya m'ha fet treure moltes vegades cara per ella contra un sentiment patriòtic, extraviat i esqueit que se bateja a si mateix amb el nom de mallorquinisme. Jo som mallorquinista, me deien, pero catalanista.... aixó mai. ¡Oh! deia jo: Jo també ho som mallorquinista. ¿Pero de quina Mallorca ets mallorquinista? ¿Qu'es Mallorca per tú? ¿El cap del Mol? ¿La Gerreria? ¿El carro triunfal?....

Contra aquest regionalisme que et thom diu que ja professa i que consisteix en crear un Centre Mallorquí a Barcelona, en menjar ensaimades a Madrid i sobressada a Buenos Aires, jo oposava un sentiment més fort i més ample qu'abrassava el bloc gloriós que va formar la unitat de llengua i de sang en les entranyes augustes de l'història. Y no'ns arribavem a entendre.

Aqueix mallorquinisme qui s'aferra a la Roqueta amb una tenacitat digna de millor causa es herba migrada de penyal qui no posa rels, ni produeix flors, ni dona fruit; es un patriotisme epidèmic que s'alsuraria si la processó de La Sang variava d'itinerari, però que no arriba ni arribarà mai al cor de la patria, ni mullarà la rel en la sang viva de la tradició.

No solament es estèril i bort, sino que es impossible que sia professat sincerament. Qui estima, desitja una transfusió com més copiosa millor, en la cosa estimada. Qui son els transfuges d'aqueix sentiment pseudo-patriòtic, d'aquest patriotisme d'interinitat sino els qui se son sumergits més endins en la font viva de Mallorca? Els qui li han begut els alens amb follia d'enamorat.

¿Com creis que se son fets catalanistes els qui ho son? Amb finalitats utilitaries? Me sembla. Per forç i d'irresistible simpatia; amb l'impetu generós dels que, després de sigles de desconexença han conegut qu'erán germans i devant Deu i tot lo mon, han tenguda l'energia de dir-ho, del que s'han escoltats a si mateixos i han sentit com el ritme de la sang unia en un sol cantar de gesta els noms de Jaume I, Ramon Lull, Ausies March, Atenes, Neopatria, el Bruch, Girona, 20 de Maig, Solidaritat!

Els poetes la trobaren a n'aquesta germanor desconeguda. Els pobles edificats amb l'espasa, se reconstrueixen amb la lira. El mite d'Amfí que polsant les cordes sonores acaramullava les pedres ciclòpiques del mur de la Tebes de set portes, estranya una gran veritat. Catalunya despertà amb l'arpa del sò lliure qui fa reviu. Mallorca contestà al conjur; més encare; Mallorca influia a desvetllar-la i precisament els qui cantaven la cansó plorosa de l'anyoransa, comensaven per esser mallorquinistes i acabaren per produir la foguerada patriòtica i per desenroc de tots els cims de l'història l'ample torrentada de Solidaritat.

En Tomás Aguiló cantà casi sempre, en castellà. La Pueta de Sta. Margarita obrí el cicle de Mallorca poètica. Petrarca la vena va haver d'arribar a l'entranyosa vida de l'història. Per aquesta porta entrà la Musa bandejada amb son bell seguici de patges gentils i de enamoradisses damiseles i de guerrers amb llansa aguda. Al poeta li pogué pareixer quant els evocava, qu'anaven a una festa pòstuma. Pero anaven realment a una reconquesta. Dins l'andadura zorrillesca del vers, una orella profètica haguera pogut sentir una trepidació mitgeval, egiñar de cavalls impacients; renou de ferramenta remoguda, fresseig de gent qui s'armava. qualque crit sort de Sant Jordi Santa Maria! Sa musa anyorosa d'ulls blaus cercava per les estribacions de Galatzó el vel esquinsat de Na Pátima o olorava la gesta gòtica d'obscur fratricidi... Aixó son rondalles, me dirán! Pero no debades se'n contèn de rondalles als infants grans qui se diuen pobles. Les nines dels ulls se di-

laten, l'orella oberta beu el filtre sutíl la fantasia desvetllada reb la llevor de marvellós, la poncelia s'infla al cap de brot, la rosa s'obri tota armada d'espines; el llorer creix i ses fulles apuntades fan renou de llansa...

Agorer de la nostra historia fou En Quadrado. Amb braó poderós obría les entranyes dels pobles. Va trobar al fons d'els Arxius una bella Dormenta: la cregué morta i li obrí l'entranya:

Fibræ apparere minaces...

L'entranya era trista de tanta infeconditat, pero encare palpitava i menassava i amb la mà del arúspice va tremolar el costell sagrat.

Dispensau-me l'incoherencia d'aquestes notes que son aduïdes no per altra cosa sino per demostrar com en l'obra poètica dels mallorquins s'anava perfilant el confós mapa espiritual de la rassa i com en ells desapareixia el freu de mar qui nos separa de la mare continental: freu de mar que molts han pres per una fita divisoria pero que realment no es més qu'un anell. La musa serena d'En Pons i Gallarza s'arreglà els plecs de la toga horaciana i s'assegué a l'alta banquera, al escó tou de la Llar. Els tions reinosos alimentaven la clara alegria de la flamada: la flamada era auri-fluenta i banderejava com el drap de les quatre barres. Aixís s'isolava en silenciosa contemplació i tancava les retxilleres per hont entrava el mal vent de ponent. La nova poesia encesa devall l'ampla campana s'en pujava al cel com la blanca fuimerola d'un sacrifici redentor. Ascoltava el martellar ciclòpic de Catalunya: el cant de les Filadores qui filaven l'història futura: els mariners qui remaven al Avenir. Cantava al Moncada qui morí de mort purpúrea devall la cabellera despentinada d'un pl; la montanya catalana d'ahont ne ratjava la llengua fresca i pura i clara com l'argent i amb una estrofa qui sembla un compàs filava el patrimoni espiritual:

Aquí, es Espanya!
Allà dalt, Catalunya!

(Continuad)

Plana literaria

A LA DAMISEL·LA PEPETA VERGÉS (EN SA MALALTIA)

Al arribar a mans dels teus aquesta pregarria escrita ab llàgrimes no sé si seràs d'aquest mon (jgreu ignorancia es aquesta!) A tu que tantes voltes has sigut la mussa que m'inspirares cants de joia t'el dedico, a Deu l'adresco, i al dirigir me a Ell, sols puc fer-ho encapsulant-lo ab les divines paraules del Bon Jesús en la Oració....

"FACIS SENYOR VOSTRA SANTA VOLUNTAT" (1)

Tan sols Vos la sabeu d'aquesta vida la plana que'ns escriu nostre Desti; arreu la nostra joia es esquifada arreu les nostres penes son sens mida el regalim de llàgrimes no te fi.

Es cert qu'es molt amarg eix mon de [penes] ont tant i tant sofrim nostra dissort, pro-aimem com Vos voleu eixes cadenes i's glassa nostra sang dintre les venes bon punt ens ensenyeu son fi...la Mort.

Perqué hem de morir? El just espera deixar prompte aquest mon per disfrutar del cel, que ja'l té vist en sa quimera i ansia ab goig sentir l'hora postrera en que Vos el pugeu a vostra llar.

Al ser ell junt a Vos, jo crec que [gosa] pro en camvi'ls que'ns quedem, [quin] [desconsol] la Mort, encar que justa es ambiciosa sa dalla es una dalla capritxosa que sega a son albir lo qu'eila vol.

Si Vos per alegrar-nos eixa vida en mig d'aquest desert li sembreu flors, perque bon punt han fet gaia florida voleu que's coll-decanti ja marcida dexant-nos sols espines de dolors?

Si feu per endolcir-nos la existencia uns angels com aquests que us emporteu perqué'ns volen privar de sa presencia? Bon Deu, [tingueu pietat] [tingueu clemencia] eix angel es ja nostre i no'l prengueu.

(1) Devem aquesta sentida poesia al nostre amic D. Conrat Bayer, que a sa venguda a Mallorca deixà molt malalta a sa ben amada Pepeta, a la qual dedicà la present poesia que tenim el gust de publicar.

Pocs dies després de sa arribada tengué noticia de sa mort i explayà el sentiment de son cor amb dues poesies més que si Deu ho vol publicarem en el n.º pròxim.

Penseu que deixareu sa llar benehida llagada del dolor més viu i ardent dels sers que li han portat amor sens [mida], d'uns pares que us darien fins sa vida si vostre sant desitj quedàs content.

Penseu en el dolor d'eixes persones al ferios empassar eix got de lèl. No'ns la prengueu Senyor! que flors [tan bones] n'hi ha en lo Paradís belles estopes i d'angels no us en falten en lo Cel.

Mes, qui som jo, Senyor, per pregar-vos? qui som, per dir perqué aixó Vos feu? Ningú Senyor, no vull pas esmenarvos mon cor vos ha parlat sols per pregar-vos. Tingau misericordia en eix pas greu!

Si vos he olés Senyor, si mon cap [s'erra], perdó! qu'es el dolor qu'il ha obcecant

En dol i en alegria; en pau i en guerra; que's faci, en lo cel com en la terra per sempre vostra santa voluntat.

CONRAT BAYER

Palma de Mallorca 5 de Juny de 1920.

VORA'L MAR

A MA MARE

En les llargues hores de tarda estiuenca. Quant el sol esplèndit ja no fa calor, Contemplar m'agrada la mar moraden- [ca.]

I escoltar una estona sa dolça ramar.

M'agrada recorre tot sol les arenes.

Toc no toc les aigues, que's nulli mon [peu]

Que besin ma cara les freqües serenes.

I que d'alegria s'aixampli'l cor meu.

I jugar i correr per damunt la platja, Talment com ho feya quant era petit; I llevors asseure'm de vall el rematje Espes d'algún arbre, tot suat, rendit...

Aixó a mi m'agrada, aixó a mi'm recor- [da]

Altres alegries d'un temps ja passat....

Ai...! sobre la platja, vora'l mar qu'eix [xorda]

Vaig perdre mos dies de felicitat.

Fogiren...perdent-se per l'arena fina, .. I adins l'ombra fresca dels espessos pins En flaire impregnada d'olor no se quina Varen convertir-se, fent-se mar endins...

All anem-hi, oh mare, i passarem el dia! Del pinar a l'ombra-bó sera'l dinar! Sentirem com canten amb dolça follia Els pins i les ones. Anem vora'l mar!

Al mare! En les hores de tarda estiuenca Quant el sol es endit ja no fa calor, Escoltar m'agrada la mar remorenea I passà'l capvespre mirant sa blavor!

A. DE LA PINEDA.

L'Ermite de Bellem

II

Passi davant l'ermità Pau, arrossegant es-peus amb ses amples sabates i el vie ger-seguí al seu darrera.

L'ambient frescal de l'esglesia li va donar nou alé, se tregué la plagueta de notes i va anar a l'unt int.

El temple era petít, d'una sola nau estil renaixement emblanquinat pels arts i la volta i forat de pedra viva de caramello en els baixos fins a l'alsada de deu pams. Per un fines'tralet obert dins el fons del creuer esquerra hei entrava un raig potent de llum que quedava esmortuida al passar per una cortineta morada i anava a ferir el rostre pàlid d'una figura de Jesucrist, clavat a la creu que ocupava el fons de la capella del creuer dret. Als costats de sa figura veneranda hi penjaven una multitud de exvots, membres de plata, de cera, crosses, barquets de fust i altres que allà havien deixat penjades els qui acudint a Ell en ses necessitats havien trobat el remei desitjat. Dins una bassina en el cantell del altar hi havia algunes pessets, limosnes de's visitants.

Darrera l'altar major hi estava el misteri del Naixement de Jesús Infant. Tot el fons al qual s'hi podia pujar per dins la sacristia el portal de la qual estava al costat del presbiteri, era ple de pastors, i pastores, reinats d'ovelles i endiots, casetes de suro, de fust o de cartó simulant un rústic Betlem. L'ermità Pau el feu entrar dins la baixa sacristia i li mostrà sonrient el misteri mentre li deia: No'n fassi cas, Senyor, que estiga ara tot sec i mitg descompost. Si V. vengués devers Nadal, llavors si que hi pendria gust de veure'l.

I el viatger sonreia davant l'ignocencia de l'ermità Pau, que li semblava un infant gran, i mentres aquell li anava obrint la lluenta calaixera i mostrant-li els terns i demés ornaments sagrats, s'assegué ella a un ampla cadira amb brassos que su allà hi havia i preguntà: —Deu fer ja molts d'anys que la fundaren en aquesta ermita.

—En fa ja uns quants—contestà l'ermità, recolzant-se damunt la calaixera, dret davant ell.—Aquest paratge ont ara s'enquantra aquesta ermita, era abans una possessió ja estingida que se deia Binialgorfia propietat de D. Jaume Morey Pizà, que Deu lo tenga al cel. Al any 1805 el Cardenal D. Antoni Despuig i Dameto va proposar an els

(Continuarà)

Socíals i Agrícoles

D'AVICULTURA

HERENCIA, ATAVISME

La *herencia* es la recepció dels caràcters i qualitats dels pares; o sia la transmissió d'aquelles per via directa. A conseqüència de aquesta llei molts d'avicultors han sofert fereixos desenganys quant, haguent adquirit a creu d'or una colla de gall i gallina amb tots els caràcters de la rassa, s'han trobat amb fills defectuosos molt diferents dels seus pares en color, forma i qualitats fisiològiques. Segurament dirien aquests avicultors que los han baratat els ous, si ells mateixos no les haguessin vistes i tocats cada dia al recullir-los amb ses propies mans del níero del seu gallinell, i no s'expliquen el com de aquella mudança.

Però com totes les lleis tenen les seues excepcions, vat-aquí que l'herencia té la seva excepció en lo que se diu *atavisme*.

L'*atavisme* es la transmissió per la via indirecte, o sia, la recepció, dels padris o dels colaterals, dels caràcters, qualitats o defectes que no tingueren els pares, però sí els padris.

Els alemanys a l'*atavisme* li diuen *rücklang*, els francesos l'anomenen *herencia interrumpida*, els anglesos *retrogradació* i els castellans *salto atrás*.

La herencia se desenrol·la sempre que l'*atavisme* no té més forsa que ella perquè les dues estan tan lligades entre si que no es possible separar-les.

També té importància l'influència del sexe i de la edat o vigor de l'animal.

El gran mestre i tractadista *Victor de la Perre de Roo* digué, que el mascle trasmet mes fàcilment les formes i la femella, el volúm o grossaria, per lo tant convé tenir-ho en conte quant volgüem agermanar i fer criar gallines de Stendart, gallines de rasses que se venen a tant bon preu; però no resulta tampoc regla fixa, això, i crec que es molt convenient cercar els reproductors conseqüents, que hi hagi paritat de formes ben definides, en el mascle i en la femella.

Ara vos diré les manifestacions de l'herencia i de l'*atavisme*.

Herencia preponderant es la que determina en la descendència caràcters propis dels pares, manifestant-se aquells indistintament en els fills o nets, mascles i femelles.

Herencia bilateral directa, es la que dona an els fills mascles caràcters del pare i a les femelles de la mare.

Herencia bilateral creuada, es la que dona a les femelles els caràcters del pare i an els mascles els de la mare.

Herencia bilateral igual, es la que reflexa indistintament a mascles i femelles caràcters del pare i de la mare.

Herencia atávica directa, es l'efecte del *atavisme* per el qual se reproduïxen indistintament en els nets qualitats o defectes dels padris.

Herencia atávica colateral, la que determina a les cries qualitats o defectes de com os o concos-padris.

Herencia atávica creuada, la que trasmet an els nets mascles qualitats de la padrina o ties, i a les femelles qualitats del padri o concos.

Altres manifestacions de herencia hi ha, però crec que lo dit basta per explicar an els meus volguts lectors el perquè de dos reproductors negres, per exemple, en surt un fill blanc, el perquè d'una colla de gall i gallina de cresta sencilla surten fills de cresta doble, etc.

Quant vaig comensar a tenir gallines i me succeïen casos d'*atavisme*, com jo llevors no coneixia la Zootecnia, ni tenia estudis fets que m'explicassin aquelles causes, estava preocupat, però després al llegir obres d'avicultura vaig tenir la sort de topar amb l'obra més completa de aquesta matèria i molt de lo que vos dic en ella ho vaig aprendre i tenc la gran satisfacció de dirvos que es feta d'un espanyol, d'un català conegut per tot el món i que fa moltíssims d'anys que treballa per l'avicultura espanyola, l'Exm. Sr. D. Salvador Castelló Carreras fundador de la Real Escola Oficial d'Avicultura instal·lada a «Arenys de Mar» Barcelona.

Obres he llegides d'avicultura, franceses italianes i del Nord d'Amèrica i cap n'he trobada de tan completa com la del meu estimat mestre Sr. Castelló.

I ara per acabar vos diré qualca cosa de l'exposició de bestia de Ciutat en lo referent a les gallines:

Comparagueren 50 i pico d'animals i de moltes castes; i va esser tal l'afició que se despertà entre els avicultors que exposaren i els qui anaren a visitar l'exposició que se va acordar rennir-se per veure si l'any qui vé an el Mars o Abril ferien una exposició regional d'avicultura i l'any 1922 una de tota la regió espanyola de Llevant.

Vos ho dic per si cap dels qui me l'egin se vol preparar per concorrer an aquestes exposicions; ja sabrà per medi de la premsa que s'acordi d'aquí en davant.

L'Amo de Sa Clasta.

QUANT VENDRÀ

LA PAU?

Tota la premsa seriosa ha comentat les afirmacions fetes per el primer ministre anglés Mr. Lloyd George de que, no sirà possible la establisació de la pau mundial mentres no hi hagi pau a Rússia i per lo tant la conveniència o necessitat d'arreglar els tractes econòmics amb la República dels soviets.

Son bastants els qui divergeixen de la opinió de Mr. George i senyalen come fuel·l de dita establisació a l'Alemanya en quant aquesta prengui o no una actitud contrària al compliment del tractat de Versalles.

A parer nostre l'Alemanya, es el fuel·l de la establisació de la pau a Europa (del món no en volem parlar, es massa gran,) però no sols en quant deixi de complir el tractat, sino en quant no se li vulguin facilitar medis per la seva reconstitució.

Alemanya es la barrera natural de la Rusia bolxevista i de la resistència d'ella dependeix la temible invasió.

Un poble com l'alemany es molt difícil que se resigni a estar tota la vida subjecte an els opressors. Tot poble qui ha estat lliure (i tenim massa exemples per no considerar-ho) un dia o altre vol recobrar sa llibertat i el poble alemany te massa virtualitat per no pensar amb la revenja.

Si l'esperit que informà el tractat de Versalles no va esser l'esperit de pau ¿com pot esser que la pau sigui la seva conseqüència?

L'història se repeteix a través dels sigles. Caigué l'imperi romà, caigué l'alemany, cauran així mateix tots els altres. Solsament l'esperit cristià, l'esperit de caritat pot esser el qui restableixi la pau demunt la terra i es prou evident que els homos com més va, més allunyats están de la seua possessió.

LL. G.

Del Passat i del Present

Peste Llevantina

(Continuació)

El terror s'havia apoderat dels habitants d'aquests pobles i les semblava que fingint podien alliberar-se del contagi per això intentaven escapar i trencar el cordó, sense pensar el greu perill en que posaven a tots els pobles restants de Mallorca p'els quals era el cordó l'única esperança d'alliberar-s'en. Devant les contínues denúncies de haver-se romput el cordó la Junta Superior de Sanitat hagué de dictar ordres severíssimes pels qui intentassen sortir i al mateix temps determinà ampliar-lo ja que'ls trescents soldats que el formaven no eren suficients perquè era precis atendre abastament en els especials entre Artá, Capdepera i Son Servera.

An aquest fi s'acordà l'ampliació del Cordó fins a un milenar entre soldats i oficials manats i dirigits tots ells pels quefes qui segueixen: *Inspector General*, el Sr. D. Tomás de Verí, Brigadier del exèrcit. El Coronell, cap de la tropa D. Josep Ferrer. Tinent Coronell D. Jaume Fàbregas. Tinent Coronell encarregat del detall D. Pere Rodríguez i Comandant D. Rafael Casterás.

No bastaven encara els soldats per cubrir totes les línies del cordó i per això se ordenà fer un repartiment entre els paisans dels pobles de la comarca posant cada un els que proporcionament li correspongueren fins a quatre-cents.

La Junta Superior a fi de tenir personal disposat per si s'estenia la epidèmia més enllà del cordó, masà fer dia 4 de juny un sorteig entre els metges que s'havien de posar a les ordres de l'Inspector tocant als Doctors D. Antoni Terrers D. Miquel Barceló de Lluchmajor i D. Rafel Rosselló de Palma. Més envant s'amplià el n.º de metges del Cordó anant-hi D. Juan Trias, D. Jaume Salvá, D. Jordi Barceló, D. Francesc Moragues, D. Ignaci Barceló, D. Juan Pelegrí. Com a Cirujà hi assistí D. Salvador Querol. A tots aquests metges se'ls va assignar un sou mensual de vint i cinc duros.

La mateixa Junta Superior se dirigí també al Sr. Bisbe que era l'lm. i Rm. Sr. D. Pere Gonzalez Vallejo suplicant li anomenàs quatre capellans per recorre el cordó sanitari. El Sr. Bisbe demanà al Capítol si n'hi havia cap que voluntariament s'ofers. La Corporació capitular el dia 11 contestà al Sr. Bisbe que ell mateix elegís els que volgués. I ell, dia 13 contestà que havia resolt que hi anassen tots, rellevant-se cada quinze dies, quedant sols dispensats els qui a judici del Capítol tengués motius molt especials per no poder-hi anar.

Acordà el Capítol comensà pels ma-

jors, que'ls dies d'anada i tornada comptassen amb els 15 i tenir com a sou per manutenció dos duros diaris.

Se cuidava de pagar tots els empleats en el Cordó D. Antoni Canela Subintend. del que par arrem més envant i que habitava la Casa de Camp anomenada «Ses Paisés».

Com el Cordó durà fins passat l'expurgament al darrer de Janer del 1821, l'Ajuntament hagué de fer vestits d'uniforme an els soldats i paisans empleats en ell.

Meritíssima fou l'actitud enèrgica de la Junta Superior de Sanitat en l'establiment pronte del Cordó i el rigor amb que castigava an els que no complien les seues ordres, amb lo qual se conseguí no soament aturar de rei el mal, que quedà localisat dins la nostra Comarca, sinó també fer reaccionar als demés pobles de Mallorca que s'erent acovardats totalment circumint-se cada un de tot d'una en el seu terme i aturant tot tracte i tràfec comercial amb els demés, de manera que devers mitjan juny quedà normalisada casi ja la vida comercial en els demés pobles.

Primeres Providencias Locals

Com es de suposar, mentres la Junta Superior de Sanitat dictava les primeres ordres per contenir l'epidèmia i ordenava l'aixecament del Cordó sanitari perquè no s'estengués aquella an els pobles sans, també en els pobles atacats se dictaven les més precises providències per aminorar els efectes del horri-rós contagi.

Es veu que tant el poble d'Artá com el de Son Servera en els primers dies estaven presos d'un pànic terrible, que les tenia aterrorisats sense sebre que havien de fer ni per ont havien de pendre. Ningú volia cuidar els malalts ni manco emerrar els morts, tothom volia fugir o al manco aïllar-se per por de ser víctima de la peste. Però aquest estat de coses no podia durar; havia de venir una reacció en l'esperit públic i aquesta comensà dins Son Servera amb l'arribada de cinc frares de St. Francesc que formaven part de la Comunitat de Observants d'Artá els quals, abans de que la peste s'estengués en aqueixa vila, just que saberen la desgracia inmensa que afligia al poble de Son Servera, s'ofireren espontaniament per anar-hi a cuidar els malalts. Aquests cinc herois de la Caritat, foren els PP. Fr. Domingo Tous, Fr. Bartomeu Durán, Fr. Josep Moll, Fr. Josep Gall i el bec Fr. Juan Vaquer.

A l'arribada d'aquests bons religiosos el poble s'anima i consolà dins la seua gran desgracia. Els qui podien s'uniren a ells per pendre totes les mides necessaries per el sant fi que se proposaven. Els primers que a ells s'uniren foren els metges que ja hem anomenats, el Vicari D. Josep Maria Sureda, el Sa-

cerdot D. Jaume Vidal i l'Ajuntament. Aquest estava compost aquell any de les següents persones:

Batle major D. Juan Nabot i Sureda — Batle segon D. Bartomeu Brunet i Retgidors: D. Miquel Nabot, D. Antoni Sureda, D. Antoni Lliteras, D. Pere Josep Llull, D. Pere Mas i D. Jaume Brunet. Actuava de Segretari el metge D. Juan Lliteras el qual hagué de deixar aquest càrrec per assistir als apestats i durant l'epidèmia s'encarregà de la Segreteria el P. Fr. Sebastián Seguí, també del Convent d'Artá.

Com ja hem dit en el capítol *Principis de la peste llevantina* davant els estragos d'aquesta quant el poble estava reunint se manà fer dos campaments de barraques dins Ca Na Llambias un per sans i l'altra per observació. Allà hi romangueren fins en el mes de Novembre en que la peste fou esvaida totalment.

Hi havia a la vora de la mar una torre del Govern i se va disposdre que allà s'hi tengués l'administració de Sagraments. Més envant se feu una capla per establir un hospital de convalescents devers la torre esmentada recaudant-se 500 duros, 12 sous i diners que servien per el fi esmentat. Se dispongué que'l depositari dels donatius fos el batle D. Juan Nabot, el Vicari Sureda l'encarregat de l'administració de Sagraments i se deixasen els altres quefers a càrrec de Fr. Josep Moll.

Amb zel admirable i direcció acertada dugueren a cap entre tots els treballs qu'estaven en la seua ma contribuint en gran manera a animar al poble i a regularisar el servici dels malats.

Si de tot d'una el poble d'Artá tampoc prenia precaucions per donar fe an els dictamins dels metges quant varen veure les autoritats locals que la vila veritablement se trobava infectada i que lo que procedia era combatre el mal a tota ultrança, feren tot quant saberen per esvaïrlo.

El delegat de la Junta Superior de Sanitat en la nostra vila, el Comendador D. Jaume Banyuls de Montferrer ampliades ses facultats de part de la Junta citada per poder atendre millor al esveïment de la malaltia escullí els membres de més enèrgia de l'Ajuntament contant també amb D. Tomás de Vilalonga i algunes persones més amb les quals formà una Junta Municipal de Sanitat de la qual ell n fou President.

La Junta quedà idó constituïda immediatament amb el següent persona:

President Dr. Jaume Banyuls de Montferrer — Vicepresident D. Tomás de Vilalonga — Vocals Mossen Francesc Tous, D. Andreu Sureda, D. Antoni Quetglas, D. Miquel Sureda, D. Agustí Sancho, D. Joan Sureda, D. Juan Vives-Diaca, D. Miquel Esteve, D. Rafael Blanco, D. Nicolau Pons i D. Bartomeu Esteve Segretari.

Folklore Balear

TÓPIQUES

D'una intel·ligent col·laboradora que'ls nostres lectors ja coneixen, però que mos renya si revelam el seu nom, hem rebut uns quants elements folklòrics referents an aqueixa secció. Encara que no tots corresponguin a pobles de que ja hajem parlat les posam seguits tal com les nos envia.

Que no sien els derrers.

Axí com a la pagesia diuen invectives dels ciutadans, aquests en diuen també dels pagesos.

Vataquí dos refranys per mostra.

A pagès, da-li cols.

A pagès i asa, no li mostris sa casa.

Vat-aquí també aquesta cançó que se canta a Palma:

Es pagesos son barbatxos
ja ha diuen es ciutadans
que n'han de matar uns quants
d'aquells que duen mostatxos.

En referencia a Pina se canta:

A Pina no hi ha piná
tot son roques i encletxes
jo no sé com los Sants Metges
hej pogueren habitá.

(Algaida)

Aquí'n va un altra sobre Randa:

Gent de Randa, gent de

(Randa)

Jesús que ho son de dolents!
Mal vos caiguessen ses dents
la mitat per cada banda.

id.

No porien faltar ses tornes que
fan els de Pina a ses algaidines.
Les diuen:

A Algaida ses algaidines
quant no tenen res que fé
asseuen an es carré
i'esqueuen com a gallines.

(Pina.)

Nota.—La cansó que posa la simpática col·laboradora com a cantada p'els ciutadans contra els pagesos mos sembla que's al enrevés, qu'aquests la diuen an els ciutadans. Els pagesos van tots afeitats i els ciutadans no. Vataquí com la canten a Artá:

*«Es pagesos son barbatxos»
com diuen es ciutadans.*

*N'haurem de matá uns
(quants)
d'aquells que duen mostatxos.*

Ramón

Des Segar

Qui no s'atura fa via i deng, deng, tot just hem acabat de publicar les cansonetes sobre el llaurar, ja mos trobam de ple en el temps des segar. Ja els camps son rossos com l'or.

Els ordís ja han tombat per tot i els segadors ja peguen arreu a la xeixa i an el blat.

En temps de la sega la pagesia mallorquina es molt alegre; sobre tot escoltar a s'ombra d'un arbre, les cansonetes que cantael tai de segadors. El cant del segador no es el cant aïllat del sembrador que tot sol darrerera el parell va i ve d'un cap a altra de la llaurada esplaïant la seua melangia anyorívola amb cansons amaraes de tristesa. Al enrevés el cant del segador es alegre, sembla a posta per llevar sa vessa, infiltrar feneria i fer oblidar la feixuga tasca que's du a cap.

Generalment son molts a un mateix tai i a voltes canten tots a chor una mateixa cansó, a voltes s'entantla entre ells un torneig dividint se en dos estols

i responent se uns als altres. An aixó obeeix el que moltes de les cansons del segar son dialogades, diguent dos mots cada estol.

Les cansons que se canten en la sega expressen tots els estats de l'esperit del segadors. Desde el consell an els qui comensen fins a les fisonades p'el qui queda enderrerrit; desde l'invectiva personal a l'aiguera indolenta que es la providencia del tai, en aigo i comestibles, fins al despreci al lloc ont no s'hi han campats be.

Son interessentíssimes les cansonetes que solen cantar-se en un tall de segadors, per aixó hem procurat recullir-ne moltes i volem publicar-les.

Comensem idó aqueixa tasca.

En nom de Deu, i comens a segá's escaradeta;
ja pots fé contes, fauzeta
que pegues a bens esterns.

(Petra.)

Es segá s'es entregat
així com vé, l'hem de pendre
amb una faus i un dengue
un homo ja está afeitat.

id.

Vaig demaná a un bergant
s'estil des segá quin era
Remaná sa faus jutgera
tirá es colso per enrera
grapades i per envant.

(Artá.)

Es teu puestu fa barquera
has de pendre de segá
en sa ferratja primera
podrás esperimentá.

Mitjorn. (Menorea)

Si tenía faus dentada
vos judaría a segá;
a s'ombra d'un campaná
segaría una falcada.

(Artá.)

Notícies D'Artá

DE LA MANCOMUNITAT NOSTRA

Venturosament hem arribat a l'estiu i com la papallona qui deixa la crisal·lida així també el Consell Permanent de la Mancomunitat vol sortir del mutisme de la passada temporada i mostrar a la part viva de Mallorca la seva virtualitat.

Sembla que durant aquest temps s'han topades algunes dificultats, no essent de les més petites la que repetides vegades hem senyalada en aquestes columnes, la falta d'ideal col·lectiu dins la major part d'elements que la integren i dins els nostres pobles, els quals no se senten representats avui més que per el caciquisme xorc dels comitès polítics.

I si bé son diferents els bal·les i segretaris, (elements per altre part de valors positius) que tot i haguent acudit amb entusiasme a les primeres reunions han amagat els braons tot d'una que els interessats en no perdre el mando les han aconsellat que fessin el buit, per això, els veritables directors, els novells patriotes, han deixada la seua actuació seriosa en el laboratori per conseguir dels organismes interessats, l'ajuda necessaria per sortir a la llum i vibrar potentament amb la fosca que dona la convicció de complir amb el deure.

No volen, de cap de les maneres, aquest grapat d'hombres en mans dels quals se posaren els destins de Mallorca quedar aclucats baix dels escambros dels vells partits i estan resolta a fer caminar lo que indubtablement ha d'esser l'element principal de la nostra redenció.

Noltros que, si bé som petits sentim entusiasme per les coses bones tenim la satisfacció de comunicar an el Consell Permanent que estam an el seu estat. Noltros fervents partidaris de tota tendència autonómista i amb la forsa que dona el viure dins un poble alliberat esta disposats a ajudar i addefensar la Mancomunitat dels atacs que preparats a dins la fosca, van dirigits contra la seua mateixa essencia.

Per això mos alegrem del moviment actual, consecució del regoneixement d'una necessitat i felicitam al Consell Permanent per l'acert d'anar a l'enrangement d'un setmanari que es tablèsqui corrents de simpatia, corrents patriòtiques entre els qui han de avalorar l'obra, que fassi circular per dins els nostres pobles la saba vivificadora, amb la fi de fer creixer i donar fortaleza an el novell arbre.

Aquest setmanari hauria de donar el màxim profit, per lo qual mos permetem recomanar que sigui de batalla, revolucionari, seriós, idealista, constructor. vull dir que no s'ha d'anar amb patetisme ni amb la bugaderia dels qui en la

protesta troben el camp adequat per la seues propagandes.

Que s'animin idó, e's del Consell Permanent, que s'animin tots els de l'assemblea i els pobles tots de Mallorca. Que se cerqui un bon director, homo avesat a la lluita, un homo nou desiligit de tota influencia destructora, i si no se pot trobar dins Mallorca que se cerqui a fora i tal vegada aquest homo podria ocupar també un lloc distingit com si diguessim, la gerencia de la Mancomunitat.

El Consell Permanent segurament coneix i ha tractat amb elements que tat vegada son els únics qui avui poren dur el pes de l'espiritualisació de Mallorca. Mos atrevim a fer aquesta indicació porque coneixem el nostre caràcter

Pagés

Venguda del Sr. Senante

Poques ocasions solen presentar-se, pels qui vivim a pobles forans de sentir peroracions dels més famosos oradors espanyols i aquesta quinzena el poble d'Artá pogué admirar al fogós orador, com sabí periodista i fervent catòlic D. Manuel Senante, Diputat a Corts.

Vengué el dimars d'a 22 a les tres del decapvespre, acompanyat del Rís P. P. Fr. Esteve Amer d'Artá, i Fr. Sebastià Linás, Superior de Palma, D. Jaume Puig, President de la J. Integrista de Ciutat i D. Alfred Llompart.

D. Pere Morell i d'Olesa els doná hostatge en son casal senyorial.

Visitaron lo més notable de la nostra vila i el vespre a les 9 i mitja se presentaren en el *Teatre Principal* per donar un mitin que s'havia anunciada amb crida, i a cob repartiment de fulles impreses a totes les cases.

El teatre s'omplí de públic selecte, la gran majoria homes, i al apareixer els oradors al escenari esclatá una salva d'aplaudiments.

Presidiren els oradors acompanyats del Rector, Batle i Jutge de la vila i una nutrida comissió dels Consells directius de la Caixa Rural i Sindicat Agrícola.

Parlá en primer lloc D. Jaume Puig, que ho feu en mallorquí, i després de anunciar la venguda i presentar la personalitat del Sr. Senante digué que ja que no era ell el qui més s'havia d'afargar sols diria, unes poques paraules.

Digué que una sola era la causa del maíestar actual i es haver-se allunyat el poble de Jesucrist.

Els pobles de Mallorca ja no son lo que eren antigament i es precis que se sápi que mentres no torni Ell reinar dins els pobles i no sia la norma de la

nostra vida no hi ha salvació possible. La verdadera grandesa no ve del posseir més o manco riqueses. Hi ha rics bons i dolents com bons i dolents hi ha pobres, tots, uns i a tres tenim el dever de treballar per esvair el mal i anar a la reorganisació cristiana del poble mallorquí.

Fon molt aplaudit.

D. Alfred Llompart retgidor tradicionalista de Ciutat s'aixecá a parlar diguent que ho faria curt porque en salut no li permetia. Digué que molts durant sa vida mal-parlen dels capellans de la religió però que tots a l'hora de la mort volen confessar-se.

Recorda les Coves d'Artá diguent que es per noltros un testimoni sempitern de l'existencia de Deu invocá a la Verge de St. Salvador i presentá al Sr. Senante.

Al aixecar se aquest per parlar el públic li tribuí una entusiasta ovació. Feu la senyal de la creu i digué que sentia no poder dirigir-se al nostre poble amb l'hermosa llengua mallorquina, que encara que es Valencià haguert viscut sempre a fora no te hábít en sa parla. Procuraré, va dir, expressar-me tot lo més clar possible porque vull que m'entenguen. Ademés vos parlaré amb senzillesa porque este fatigadíssim i voldria vos fessen càreg del meu cansament.

El mon ha girat les espatlles a Cristo i d'allavors ença com ha dit el Sr. Puig sentim aquest maíestar que repercuteix tant fortament entre noltros pobres, i dic noltros pobres porque jo me cont entre aquests ja que no teng més medis de vida que'l meu treball diari.

No doneu fe mai an els qui venen a predicar per afalagar-vos o per captar els vostros dob bés. Jo veng sense més interés que l'amor cristià que me obliga a cercar es vostro be, la vostra salvació.

Parla després de la felicitat humana que no se pot conseguir a no ser girant la cara a Deu i cumplint sos preceptes.

Glosa amb calides paraules el lema de llibertat, igualtat i fraternitat que tant retreuen els amics del desordre.

Parla de quant l'ensenyansa estava en mans de l'Esglesia i diu que sols allavors les clases pobres trobaven medis per son des plegament intel·lectual.

S'estén llargament sobre la desamortisació dels bens de l'Esglesia amb els quals aque·ta divinn institució sostenia establiments d'ensenyansa i beneficencia.

Incita a tots a resp·ctar sempre l'autoritat mostrant-se suu sos a ella, però sense rendirse servilment a cap homo.

Acaba glosant el lema cristià de la caritat, del amor, i amb un paragraf eloquentíssim diu que tots pobres i rics es precis que tornem al cumpliment del

La Comarca

dever. Durant la conferència sonaren sovint llargs aplaudiments que se convertiren en ovació al acabar l'orador sa profitosa conferència.

Al endemà al dematí, ell i els acompanyants amb els autos de D. Pere Amorós i de D. Sebastià Blanes anaren a vore les Coves essent obsequiats a sa surtida amb un lunch de part de la Caixa Rural i el Sindicat Agrícola.

Al horabaixa anaren amb el cotxo de D. Pere Motell a Manacor aont el vespre donaren un altre mitin.

TARDA INFANTIL

El dia 27 d'aquest més, dins el pati de l'escola de pàrvuls que dirigeixen les Germanes de la Caritat de Can Morey amb motiu de celebrar la festa de Son Patró St. Vicents de Paul al, horabaixa s'hi feu un acte hermos com tots el qui son executats per l'ignocent infantesa.

Presidien l'acte les dues autoritats esglesiàstica i civil amb altres distingides personalitats.

Els nins menors de sis anys feren, al sò de la castanya que tocava sa Directora graciosos exercicis i cantaren algunes cançonetes amb gestos.

Una secció de nines, tot cantant, feren exercicis plàstics de geometria amb una justesa admirable.

El chor d'alumnes superiors cantà les més hermoses pessets de son repertori.

Al intermedi del acte se feu una capta a benefici de l'obra de la Casa i al acabar aquesta tres alumnes de les majors elegantement vestides simbolisant les tres virtuts teologals recitaren una llarga composició en vers ensalant les virtuts de St. Vicens i de les heroines de la caritat.

Tots els números foren aplaudidíssims.

Desde aquestes columnes donam l'enhorabona a tots els qui actuaren en l'acte però especialment a les Germanes de la Caritat p'el gran esforç que representa per elles l'ensenyar aquests infants.

Bibliografia

El coral amic i cuít escriptor en Joan Estelrich nos ha dedicat un exemplar de la conferència que donà a la Associació Catalanista de Valls el 14 de març d'enguany titulada *Per la valoració internacional de Catalunya* pulcrement impresa en l'Editorial Catalana. S. A.

Es una crida vibrant als sentiments patriòtics dels catalans per que se convencin de la necessitat de crear per tots els medis de que se pugui disposar, dins les demés nacions una consciència del estat actual de la política, cultura, art, etc de Catalunya, i assenyalat amb precisió les fites a posar.

Mercès al bon amic per son bel i aciansat present.

Eldistingit publicista, sabi químic i acreditat agricultor D. Pere F. Gili, an a qui tant deu la ciencia ha estat cridat a fer un anàlisi i a dar son sabi dictamen sobre un mineral que se trobà dins el terme d'Andraig en una finca propietat de D. Gabriel Bosch, i sos estudis i ensais nan revelat una font de inmensa riquesa per Mallorca per-haver descobert en aqueix insuperable adob l'existència del radium, tot lo qual se desprén del follet que acaba de publicar titulat *Influència de la Radioactivitat en la vida vegetal*.

Felicitam, al nostre amic, gloria de la ciencia mallorquina, per l'exit obtingut i li agram l'exemplar amb que mos ha obsequiat.

A. F.

FALTA PAPER

Avui el LLEVANT surt amb paper d'impressió corrent, el molí de lo qual es haver-nos trobats sense paper satinat en la nostra imprenta. ¡I no s'ha perdut per noltros! Desde el més de Mars tenim anunciada una remesa especial d'una gran fàbrica de Barcelona i encara no l'hem poguda conseguir.

Per altra part la carestia del paper de cada dia més acentuada fa casi impossible la vida dels periòdics.

Demanam dispensa als nostres lectors.

CRONICA

DE CANOSTRA

METEOROLOGIA.—Aquesta quinzena es estada molt calorosa. Dies de xaloc, pesats, humids. A fora ha plogut, dins el nostre terme casi gens, sols arribà l'aigat fins a Morell i La Colonia però no passà.

AGRICULTURA.—Se bat a la vela. Pero com s'esperava, els sembrats handonat molta paya i poc gra. La fruita si que se presenta be. De figues n'hi ha un esplet gros. Aubercocs feia estona que no s'en havien vists tante; meties més de mitja anyada. Si l'oliva no can, encara els pagesos compensarán la deficiencia dels grans.

ESTAT SANITARI.—Estam en temps decòlics; s'en produeixen diariament. Hi ha passa de papere. Tots els casos son senzills.

AMERICÀ ARRIBAT.—Es arribat amb sa familia D. Martí Massanet (a) Café procedent de l'Havana aont ha conseguit fer una fortuneta dins l'industria de toves o retjoles de construcció. Sia ben arribat

CAP A AMÉRICA.—Son moltissims els qui están dispots a emigrar. La major part s'en van cap a Cuba. Entre els que parteixen aquest més, hi ha en Tofol Ferrer (a) Sacristà En Gaspar Rayó (a) Masset barber, En Nadal Xamena (a) Nadallet de Sa Capalleria amb ses respectives dones i fills, i també en Miquel Flaquer (a) Mangol.

N'hi ha molts d'altres, dels que'n donaren conta a mida que s'en vagen.

DE VIATGE.—S'es ausentat cap a Asturias aont passarà set o vuit mesos per partir després cap a América del Sur D. Miquel Ginart (a) Violí amb sa Sra. esposa i nabot. Felis viatge.

ESCOLA VACANT.—Avui ha cesat en el càrreg de Mestre Nacional de la 2.ª de nins d'aquesta vila D. Tomás Camps Serramalera que passa a Canet de Mar (Barcelona). Sa plassa queda vacant.

MORT.—Dia 29 al matí entregà l'ànima a Deu l'amo'n Juan de ses Eres. Deu lo tenga en la Gloria.

Aquest periòdic está subjecte a censura esglesiàstica.

Gran Colmado Artesenc d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandiós surtit e Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa Direcció: CARRÉ DE PALMA 3 ARTA

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pels altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i CARRÉ DE PALMA N.º 3 - Despaig a Palma: ESTANC DES BANC DE S'OLI

GRANDES ALMACENES

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañolera	Tapicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sedaria	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Artículos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaie

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peleteria

Preios al contado-Precio fijo-Teléfono, 217--PALMA- Esta casa no tiene sucursales

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48—ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
LLAMPANT. SERVICI ESMERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se torben millós que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rellets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DESPAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, comestibles, galletes, etc.

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guiterres, etc.

Tip. Católica de Ferrer i Sureda-ARTA

DISPONIBLE